

Skapanior på ved vid vatten i Västernorrlands län

Länsstyrelsen Västernorrland avdelningen för Miljö- och Natur

Skapanior på ved i vatten i Västernorrlands län

Henrik Weibull, Naturcentrum AB, Strandtorget 3, 444 30 Stenungsund,
Henrik.Weibull@naturcentrum.se

På uppdrag av Länsstyrelsen i Gävleborgs län har Henrik Weibull, Naturcentrum AB, under 2009 inventerat potentiella lokaler för skapanior på ved vid vatten (timmerskapania *Scapania apiculata*, mikroskapania *S. carinthiaca* och svämkskapania *S. glaucocephala*, dvs. arter i åtgärdsprogram) i Västernorrlands län.

Andreas Karlberg och Jonas Salomonsson förmedlade tips på potentiella lokaler från olika personer engagerade i naturvårdsarbetet i Västernorrland. Inventeringen koncentrerades på vattendrag med riklig förekomst av ved i och intill vattnet, dels naturliga vedansamlingar och dels i form av olika kulturlämningar.

Under inventeringen besöktes sammanlagt ca 42 lokaler. Mikroskapania *Scapania carinthiaca* hittades på 4 lokaler och timmerskapania *Scapania apiculata* på 4 lokaler, och svämkskapania *Scapania glaucocephala* på 1 lokal. Dessutom gjordes en del andra naturvårdsintressanta fynd, se områdesbeskrivningarna nedan och Artportalen. En av lokalerna valdes även ut eftersom hårklomossa *Dicbelyma capillaceum* tidigare uppgivits på den platsen (Bäråsbäcken, Ö om Båtmansbergen, se nedan). Det är enda fyndet i Västernorrlands län och samtidigt Sveriges nordligaste. Namnen följer Hallingbäck, Hedenäs & Weibull (2006) för mossor. Kategori i rödlistan följer Gärdenfors (2005). Natura 2000 anger om arten listas i bilaga 2 i EUs habitatdirektiv enligt Cederberg & Löfroth (2000).

Lokaler med *Scapania*-arterna

Loån, vid väg 334 [RT90: 6994483; 1601136]

Där Loån kröker sig just nedströms väg 334 finns rikligt med stockar i svämzonen. Det är en gammal stocksättning eller förstärkning i åkröken, sannolikt för att förhindra erosion (se bild

ovan, tagen från bron uppströms). Loån är här en större relativt lugnflytande å och partiet är relativt exponerat, men vänt mer eller mindre mot norr så stockarna torkar säkert inte ut så snabbt vid lågvatten. Mikroskapania hittades i mycket små mängder, på två närliggande stockar. Det är sannolikt att arten förekommer på fler stockar i andra delar av ån.

Naturvårdsintressanta arter

Lophocolea minor

Scapania carinthiaca CR

Kvarnån, S om skjutbana [RT90: 7063292; 1552031]

Längs med Kvarnån löper en gammal stockränna som är ordentligt övervuxen och delvis har multnat sönder. Stockarna som bygger upp rännan är just nu i ett perfekt nedbrytningsstadium för vedlevande mossor och i synnerhet för vedskapanior! Där finns mängder med stockar och rännan fortsätter troligen rätt långt uppströms! På lokalen är ån relativt bred och mer eller mindre forsande och blockrik.

Kring bäcken och rännan är skogen relativt ung och lövrik, bitvis med mycket tätt med lövsly. Denna kulturmark har vuxit igen under ett antal decennier. Ån bidrar med regelbundna översvämningar vilket gör lokalen till ett Eldorado för vedlevande mossor. Det finns stora populationer av flera rödlistade och sällsynta vedmossor, bl.a. vedtrappmossa *Anastrophyllum hellerianum* (ca 100 stockar), vedsäckmossa *Calypogeia suecica* (2 stockar), skör kvastmossa *Dicranum fragilifolium* (ca 10 stockar), platt spretmossa *Herzogiella turfacea* (2 stockar), liten hornflikmossa *Lophozia ascendens* (ca 40 stockar), timmerskapania *Scapania apiculata* (8 stockar) och mikroskapania *Scapania carinthiaca* (1 stock). Men med tanke på rikedomerna på ved finns det sannolikt en hel del ytterligare att hitta uppströms, både fler arter och större populationer!

Timmerskapania hittades bara på stockar som låg relativt skuggigt i och under timmerrännan. Mikroskapania hittades däremot på en stock i kanten av själva forsen, där den växte relativt exponerat men med ständig tillförsel av fukt via vatten och luft (forsdimma). Ute i den strida forsen (för mycket vatten för att vada över vid besöket), och på den västra sidan, fanns flera stockar som såg lämpliga ut. Det är sannolikt att arterna även förekommer på den sidan. Dessutom finns en mindre klippvägg nära vattnet på västra sidan, som verkar spännande för både mossor och lavar...

Naturvårdsintressanta arter

Anastrophyllum hellerianum NT
 Calypogeia suecica VU
 Dicranum flagellare
 Dicranum fragilifolium
 Geocalyx graveolens
 Herzogiella turfacea Natura 2000

Hylocomiastrum umbratum
 Jungermannia leiantha
 Lophozia ascendens NT
 Nephroma parile
 Scapania apiculata EN
 Scapania carinthiaca CR

Alderängså, VNV om Tvålberget [RT90: 6925559; 1513056]

På lokalen är Alderängså relativt bred, strömmande och blockrik. Utmed ån växer det tätt med lövsly efter tidigare avverkning, vilket gör sträckan relativt exponerad. Vid besöket fanns bara enstaka stockar på platsen, varav bara en var lämplig för skapanior. På den lämpliga stocken växte förhållandevis rikligt (ett par kvadratdecimeter) med särskilt storvuxna exemplar av svämskapania *Scapania glaucocephala* (upp till en centimeter höga, se bild nedan). Den hade bruna 2-celliga groddkorn, rundade bladflikar och celler med 5-10 korniga oljekroppar. De relativt många oljekropparna per cell talar för att det inte är den närstående fjällarten sotkornsskapania *Scapania cuspiduligera*. På stocken växte även den i Norrland sällsynta (eller åtminstone dåligt uppmärksammade) arten trubbmikromossa *Cephaloziaella integerrima*.

Naturvårdsintressanta arter

Cephaloziella integerrima

Scapania glaucocephala CR

Granån, uppströms Ljungaskog [RT90: 6929582; 1508619]

Nedströms två betongfundament (en gammal bro eller damm) är Granån bred och strömmande. Den omges av hygge på båda sidor, men har en smal bård av klena lövträd och buskar. På båda sidor av ån finns rikligt med stockar och många av dem är lämpliga för skapaniorna. Timmerskapania *Scapania apiculata* har en stark population på lokalen och hittades på ca 15 stockar, och den förekom relativt rikligt på flera av dem. Mikroskapania *Scapania carinthiaca* hittades på tre stockar, men bara i små fläckar.

Naturvårdsintressanta arter

Bryum cyclophyllum

Dicranum fragilifolium

Scapania apiculata EN

Scapania carinthiaca CR

Trichostomum tenuirostre

Vattenån, S om Kiltjärnen, vid låg damm [RT90: 6939183; 1484099]

Nedströms en låg damm (i form av några långa stockar, se bilden nedan) är Vattenån bred, grund och strömmande. Denna kulturmark har vuxit igen under ett antal decennier och ån kantas nu av relativt högvuxen barrdominerad skog. I och i kanterna av ån finns en del stockar, varav flera är lämpliga för skapanior. På den norra sidan finns dessutom de gamla murkna resterna av en timmerränna av trä.

Den goda tillgången på ved (särskilt timmerrännan) och åns regelbundna översvämningar gör lokalen särskilt lämplig för vedlevande mossor. Där finns stora populationer av flera rödlistade vedmossor, bl.a. vedtrappmossa *Anastrophyllum bellerianum* (3 stockar), liten hornflikmossa *Lophozia ascendens* (ca 20 stockar), timmerskapania *Scapania apiculata* (25 stockar) och mikroskapania *Scapania carinthiaca* (1 stock). På några riktigt murkna stockar i timerrännan hittades även den mycket sällsynta och relativt nybeskrivna tickan taigaporing *Inonotus subiculosus*.

Timmerskapania (se bild ovan) hittades främst i skuggigt läge på stockar i timmerrännan, varav flera hade mycket rikliga förekomster av arten. Mikroskapania hittades däremot bara på en stock i själva forsen (stocken strax nedströms dammen på bilden ovan), där den växte relativt exponerat, men med ständig tillförsel av fukt via vatten och luft (fordsdimma).

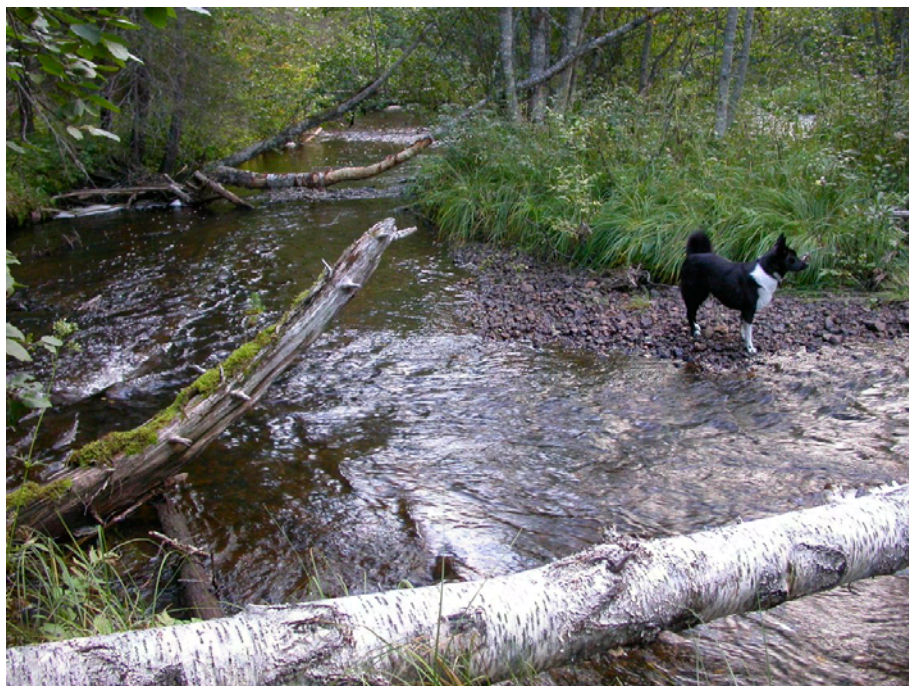
Naturvårdsintressanta arter

Anastrophyllum hellerianum NT
Cephalozia leucantha
Dicranum flagellare
Herzogiella seligeri
Hylocomiastrum pyrenaicum
Inonotus subiculosus DD
Jungermannia leiantha

Lophozia ascendens NT
Lophozia ciliata
Scapania apiculata EN
Scapania carinthiaca CR
Tortella fragilis
Trichostomum tenuirostre

Vattenån, SV om Moradal [RT90: 6938385; 1485835]

På denna lokal är Vattenån relativt bred, men grund och omgiven av barrdominerad skog. Där finns enstaka stockar och lågor av ved och en del av dem är lämpliga för skapanior. Där hittades timmerskapania *Scapania apiculata* på två stockar, bl.a. en lutande högstubbe (se bilden nedan). Lokalen ligger nedströms den rikliga förekomsten av timmerskapania, vid dammen över Vattenån (se ovan). Så även om det inte finns särskilt mycket lämplig ved på platsen har timmerskapania goda förutsättningar att fortleva i ån tack vare spridning från lokalen uppströms.

Naturvårdsintressanta arter

Anastrophyllum hellerianum NT
Lophozia ascendens NT
Scapania apiculata EN

Lokaler utan *Scapania*-arterna

Furubultsån, uppströms Åkroken [RT90: 6959395; 1603127]

Å med äldre barrskog, omgärdat av hyggen. Endast enstaka stockar och lågor som är lämpliga idag, men mycket död ved som blir lämplig på sikt!!!

Furubultsån, nedströms Aldersjön [RT90: 6961947; 1598779]

Liten å i barrdominerad skog. Äldre damm/bro. Ont om ved, uträtat vatten, ny bro: ej lämpligt

Furubultsån, uppströms Aldersjön [RT90: 6962415; 1597824]

Liten å i barrdominerad skog. Ont om lämplig ved!

Furubultsån, vid gården Furubult [RT90: 6961709; 1599757]

Liten å i relativt ung skog, lövrikt. Enstaka lämpliga bitar ved (ytterligare på västra sidan av ån, men för svårvadad vid besöket).

Furubultsån, Anäset [RT90: 6956195; 1603553]

Å med ungskog, lövrikt. Gammal raserad kvarn/såg-byggnad.

Skabäcken, nedströms Lill-Gåstjärnen [RT90: 6958512; 1600004]

Bäck med barrskog. Ont om lämplig ved!

Skabäcken, uppströms Gryttjom [RT90: 6957560; 1600370]

Bäck med barrskog, sandigt. Ont om lämplig ved!

Skabäcken, nedströms Lill-Vegsjön [RT90: 6955725; 1600494]

Å med ungskog, lövrikt. Ont om lämplig ved!

Spakån, nedströms Lill-Åkersjön [RT90: 6993817; 1617267]

Spakå. Ont om lämplig ved!

Stor-Åkersjöbäcken, uppströms Lill-Åkersjön [RT90: 6993433; 1612698]

Bäck i barrskog, mycket tät. Gammal liten såg (plättak) med flera lämpligt murkna stockar i och intill vattnet, men inga skapanior.

Inviksån, nedströms Sör-Almsjön [RT90: 6996115; 1613940]

Å med ungskog. Relativt gammal bro med betongfundament. Ont om lämplig ved!

Backeån, NO om Backe [RT90: 6999047; 1623925]

Å med ung barrdominerad skog. Lämplig svämning, men endast enstaka lämplig ved. Liten torrfåra.

Backeån, N om Backe [RT90: 6999028; 1623686]

Å med ung barrdominerad skog. Vedbröte, men få lämpliga lågor idag.

Bäckeån, mellan Stor- och Lill-Vamsjön [RT90: 6999930; 1621527]

Å och relativt torr ränna, exponerat. Kvarn(?)ränna, stensatt med enstaka ved från stocksättning.

Bäckeån, nedströms Lill-Vamsjön [RT90: 6999896; 1622142]

Å med ungskog. Ont om lämplig ved!

Backeån, NV om Backe [RT90: 6999325; 1623340]

Å med ungskog. Ont om lämplig ved!

Köpmantjärnbäcken, nedströms Köpmantjärn [RT90: 6998689; 1603372]

Smal bäck i barrskog. Liten smal bäck, sprängd(!). Enstaka murkna granlågor.

Strinneån, vid väg 335 [RT90: 7008608; 1583320]

Å med ungskog. Ont om lämplig ved!

Strinneån, Österstrinne [RT90: 7008519; 1582610]

Hölja i å, relativt exponerat, blandskog. Enstaka lämpliga bitar ved.

Kvarnån, litet biflöde S om skjutbana [RT90: 7063312; 1552082]

Bäck med ung blandskog. Enstaka lämpliga bitar ved.

Inflöde i nedre delen av Nygårdstjärnen [RT90: 7085626; 1604292]

Skogsbäck. Enstaka lämpliga bitar ved.

Stenbitsjöns utloppsbäck, nedströms skogsbilväg [RT90: 7086780; 1604400]

Skogsbäck, relativt exponerat. Murken flottningsränna(?), plant golv. Rikligt med murken ved i svämzonen, men inga skapanior.

Kvarnån (Bjässjöån), vid gamla kvarnen [RT90: 6941346; 1566910]

Å med nedlagd kvarn, igenvuxet med löv. Betongkonstruktion, 4-5 bra stockar vid nedlagd kvarn, men inga skapanior.

Bjässjöån, uppströms Häre, uppströms liten bro [RT90: 6942072; 1567213]

Å med ung barrdominerad skog. 10-tal lämpliga stockar, men inga skapanior.

Bjässjöån, uppströms Häre, nedströms liten bro [RT90: 6942033; 1567239]

Å med ung barrdominerad skog. 10-tal lämpliga stockar, men inga skapanior.

Kvarnån (Svarttjärnbäcken, Börkelån?) [RT90: 6939879; 1565376]

Å med gråal. Dammrest med enstaka relativt olämpliga stockar. Snårskog av gråal

Kvarnån (Börkelån?) nedströms Lindströmstorpet [RT90: 6940473; 1562392]

Å med blandskog. Enstaka lämpliga bitar ved.

Börkelån, uppströms Lindströmstorpet [RT90: 6941238; 1560381]

Å med äldre barrdominerad skog. Enstaka lämpliga bitar ved, men fin skog.

Börkelån, nedströms Börkelsjön [RT90: 6941980; 1558950]

Bäck, bäverdämd. Ont om lämplig ved! Bäverdämd!

Bryggjärnsån, Ö om Storberget [RT90: 6933650; 1554452]

Å med blandskog. Enstaka lämpliga bitar ved.

Bäråsbäcken, Ö om Båtmansbergen [RT90: 6911496; 1522944]

Från denna lokal finns hårklomossa *Dicbelyma capillaceum* uppgiven. Det är enda fyndet i Västernorrlands län och samtidigt Sveriges nordligaste lokal. Den smala bäcken rinner genom ett gammalt hygge (eller gammal slättermark?), med ungskog och ett rikligt lövuppslag. Där finns en del *Salix*-buskar som periodvis är översvämmade och skulle i nödfall kunna vara lämpliga för hårklomossa. På lokalen finns inga lämpliga substrat för de vedlevande skapaniorna.

Vid inventeringen kunde hårklomossa inte hittas. Däremot fanns klomossa *Dicbelyma falcatum* på några platser och den förekom även med kapslar, vilket inte är så vanligt. Jag är tveksam till om

hårklomossa verkligen har förekommit på denna lokal. Det gamla fyndet kan vara en felbestämning och klen klomossa.

Alderängsån, VSV om Tovåsen [RT90: 6923645; 1512700]

Å på hygge. Ont om lämplig ved! Hygge.

Alderängsån, VNV om Tovåsen [RT90: 6924114; 1512728]

Å på hygge. Ont om lämplig ved! Hygge i en bård längs hela bäcken! Knepigt!

Alderängsån, SV om Tvålberget [RT90: 6924838; 1512940]

Bred stenig strömmande å, blandskog. Ont om lämplig ved!

Alderängsån, SV om Nyhem [RT90: 6926375; 1513447]

Å med ungskog/ hygge intill. Flack strömmande sträcka med bred svämzon. Rikligt med mycket grova granstubbar = häftig skog tidigare, men tyvärr avverkad! Enstaka lämplig ved.

Granån, V om Ljungaverk [RT90: 6931136; 1511411]

Å, exponerat vid bebyggelse. Många stockar, men bara enstaka lämpliga stockar. Mycket exponerat!

Referenser

- Cederberg B. & Löfroth M (red.) 2000. *Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000*. ArtDatabanken, Uppsala.
- Gärdenfors U. (red.) 2005. *Rödlistade arter i Sverige 2005*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hallingbäck T., Hedenäs L. & Weibull H. 2006. Ny checklista för Sveriges mossor. *Svensk Botanisk Tidskrift* 100 (2): 96–148.

Länsstyrelsen Västernorrland avdelningen för Miljö- och Natur

Skapanior på ved i vatten i Västernorrlands län

Henrik Weibull, Naturcentrum AB, Strandtorget 3, 444 30 Stenungsund,
Henrik.Weibull@naturcentrum.se

Länsstyrelsen Västernorrland
Miljö- och Naturavdelningen
871 86 Härnösand
Telefon växel: 0611-349 000
Publikation 2010:9
ISSN: 1403-624X

Omslagsfoto och övriga foton, Henrik Weibull
Kartor: Lantmäteriet, 2007, Ur GSD-Fastighetskartan ärende 106-2004/188-Y